

Taloukasvatuksen opas

Sisällys:

JOHDANTO	03
MITEN PUHUA RAHASTA?	06
NUORILTA KOOTTUJA MENETELMÄVINKKEJÄ TALOUSASIOIDEN KÄSITTELYYN:	08
MITEN TALOUS TOIMII?	09
TUNTEET JA TALOUS	14
BUDJETOINTI	16
KULUTTAMINEN	18
OMAA KOTIIN MUUTTO	22
PANKKIASIAT	26
LASKUJEN MAKSAMINEN	27
VAKUUTUKSET	29
KELAN TUET	32
OPINTOTUKI: OPINTORAHA + OPINTOLAINA	32
ASUMISTUKI	33
TOIMEENTULOTUKI	34
TYÖTTÖMYYSKORVAUS	35
MUUT	35
LAINAT	36
TYÖNTEKO	37
PALKKA JA VEROTUS	38
SÄÄSTÄMINEN JA SIJOITTAMINEN	40
SÄÄSTÄMINEN	40
SIJOITTAMINEN	42
MISTÄ SAA APUA?	44
SANASTO	46
ALIASKORTIT	50

Johdanto

Inflaatio, korkojen nousu ja nopeasti kohoavat elinkustannukset ovat olleet paljon esillä mediassa viime aikoina. Ne aiheuttavat huolta, mutta myös korostavat talousosaamisen merkitystä. Hyvä talousosaaminen auttaa sekä sopeutumaan muuttuneisiin tilanteisiin että luo turvallisuutta ja hyvinvointia. Tukea taloustaitoihin -opas on tehty tukemaan nuorten parissa toimivia aikuisia käsittelemään talouskysymyksiä yhdessä nuorten kanssa.

Talouteen liittyvät kysymykset ja aiheet voivat herättää epävarmuutta nuorissa, mutta myös nuorten parissa toimivissa aikuisissa. Onko minulla riittävästi osaamista nostaa aiheita esille? Entä jos en itsekkään tiedä vastauksia? Miten voin ottaa talousongelmat esille nuoren kanssa? Puutunko henkilökohtaisiin ja kodin piiriin kuuluviin asioihin, jos puhun nuorille talouteen liittyvistä asioista?

Rahasta ja taloudesta ei voi puhua liikaa. Itseasiassa rahasta pitäisi puhua paljon nykyistä enemmän niin kotona, koulussa kuin vapaa-ajalla ja kavereiden kanssa. Rahasta kannattaa puhua, vaikka ei olisi rahahuolia. Joskus tilanne voi muuttua, ja silloin on helpompaa, kun aiheesta puhuminen on rutiinia. Rahasta voi myös puhua, vaikka ei itsekkään tietäisi kaikkea kaikesta. Riittää, kun tekee parhaansa. Aina voi myös yhdessä lähteä nuoren kanssa etsimään tietoa ja selvittämään asiaa. ►

RAHASTA JA
TALOUDESTA
EI VOI PUHUA
LIIKAA.

OECD määrittelee talousosaamisen muodostuvan tiedosta, käyttäytymisestä ja asenteista. Nuoret tarvitsevat tietoa ymmärtääkseen talouden käsitteitä ja riskejä. Käyttäytyminen taas pitää sisällään esimerkiksi säästämisen, oman talouden suunnittelun, budjetoin ja kuluttamisen. Asenteet sisältävät niin motivaation aihetta kohtaan kuin itseluottauksen löytää, ymmärtää ja arvioida taloudellista tietoa. Kaikkea tätä tarvitaan perusteltujen taloudellisten päätösten tekemiseksi ja taloudellisen hyvinvoinnin saavuttamiseksi. Taloudellisella hyvinvoinnilla tarkoitetaan hyvää taloudenhallintaa, varautumista tulevaisuuteen ja tyytyväisyyttä omaan taloudelliseen tilanteeseen.

Eri tahot ovat selvittäneet nuorten talousosaamista. Pisa tutkimuksissa suomalaisnuorten talousosaamista mitattiin vuonna 2018. Tutkimuksen mukaan suomalaisoppilaiden talousosaaminen oli vahvaa ja huippuosaajia oppilaista oli 20 prosenttia. Toisaalta koulujen sisäinen vaihtelu oli suurta ja oppilaiden sosioekonominen tausta vaikutti vahvasti talousosaamistasoon. TAT selvitti nuorten talousosaamista samana vuonna. Tutkimuksen mukaan enemmistö nuorista on halukas parantamaan omia taloustaitojaan. Nuoret myös kokivat, että koulu ei anna riittäviä eväitä talousosaamiseen tällä hetkellä. Rinnalla on siis hyvä olla muitakin paikkoja talouskysymysten käsittelylle.

Oikeusministeriön keväällä 2023 julkaiseman tutkimuksen mukaan nuorten (18–29-vuotiaiden) taloudellinen tietämys on muita ikäryhmiä alhaisempi. Taloudellisissa asenteissa vanhemmat ihmiset ovat selvästi varovaisempia ja vähemmän impulsiivisia rahankäyttäjiä kuin nuoret. Yhtenä tekijänä nuorten heikommalle osaamiselle on se, ettei heille ole vielä ennättänyt kertyä niin paljon käytännön kokemusta.

Kansallisen talousosaamisen strategian tavoitteena on, että suomalaisten talousosaaminen on maailman parasta vuonna 2030. Käytännössä tämä tarkoittaa, että mahdollisimman moni ymmärtää talousosaamisen tärkeyden omassa elämässään ja pystyy tekemään taloudenpitonsa kannalta hyviä päätöksiä. Haluamme tämän oppaan myötä olla tukemassa tämän tavoitteen saavuttamista.

Oppaasta löytyy sekä tietoa oman talouden eri osa-alueista, että myös erilaisia harjoituksia, joiden avulla teemaa voi nostaa esille nuorisotoiminnassa. Opasta varten keräsimme ajatuksia nuorilta ja nuorten parissa toimivilta aikuisilta Kymenlaaksossa ja Päijät-Hämeessä. Nuoret kertoivat haluavansa oppia lisää erityisesti laskujen maksamisesta ja pankkiasioista, järkevästä rahankäytöstä, veroista sekä siitä, mistä voi hakea apua. Talusasioiden he kertoivat herättävän epävarmuuden ja stressin tunteita, mutta myös onnistumisen iloa.

Valtiollisten tavoitteiden lisäksi talousosaamisella on valtava merkitys yksilöiden hyvinvoinnille ja tunteelle oman arjen hallinnasta. Taloushuolet kuormittavat mielenterveyttä, horjuttavat itseluottamusta ja uskoa tulevaan, saavat eristäytymään sekä herättävät häpeää ja syyllisyyttä. Toisinpäin käännettynä talousosaaminen ja turvallinen olo suhteessa rahaan edistävät hyvää mielenterveyttä, osallisuutta omaan elämään ja yhteiskuntaan, vahvistavat itsetuntoa ja luovat uskoa tulevaan.

Oppaan kuvituksena on Helsingin kuvataidelukion oppilaiden tekemiä sarjakuvia. Sarjakuvat kertovat nuorten ajatuksista ja mielteistä talouden äärellä.

Antoisia taloushetkiä!

PikaSUSPI

S.N

Miten puhua rahasta?

Rahasta on tärkeää puhua nuorten kanssa. Samalla luodaan avoimempaa rahapuhokulttuuria. Tästä oppaasta löydät tietoa oman talouden eri osa-alueista sekä niihin liittyviä harjoituksia. Pitämällä teemaa yllä sekä kysymällä säännöllisesti nuorilta, mitä heille kuuluu, luot ilmapiirin, joka kannustaa nuoria ottamaan esille heitä mietityttäviä asioita.

Rahasta ja talouskysymyksistä voi keskustella nuorten kanssa yleisellä tasolla yhdessä. Jos sen sijaan havaitset, että nuorella on haasteita oman taloutensa ja rahankäytön kanssa, kannattaa asia ottaa nuoren kanssa kahden kesken esille ja yrittää yhdessä löytää siihen jokin ratkaisu. Kiinnostus nuoren hyvinvointia kohtaan osoittaa nuorelle, että hänellä on ympärillään välittäviä aikuisia. On parempi, mitä varhaisemmassa vaiheessa ongelma tai haaste nostetaan esille. Odottaminen ei ratkaise tilannetta, talousongelmien kohdalla se vain pahentaa niitä entisestään. Vaikka ratkaisua ei heti löytyisikään tai et osaisi neuvoa, nuorta voi auttaa jo se, että joku aikuinen tietää asiasta, välittää ja ymmärtää häntä.

Nuoret pohtivat oppaan sisältöjä ideoitaessa aikuisen roolia rahapuheessa. He kokivat, että tutulle aikuiselle on helpompi puhua, kuin tuntemattomalle. Nuoret toivovat, että aikuinen on luotettava, kannustava ja aktiivinen. Aikuisen ei saa vähätellä, tuomita tai pitää asioita itsestäänselvyytenä. Nuoret myös toivoivat, että aikuinen voisi jakaa omia kokemuksia ja kertoa asioista käytännössä teorian sijasta (kokemusasiantuntija).

Vinkkejä rahasta ja talousongelmista puhumiseen:

1. Mieti asioita nuoren näkökulmasta. Muistele omaa nuoruuttasi ja mieti, miten olisit itse halunnut keskustella rahasta.
2. Käy keskustelu rauhallisessa tilanteessa kaksin.
3. Ilmaise nuorella huolesi ja kysy, onko jokin hätänä ja miten nuori itse asian kokee.
4. Muista ystävällisyys, ymmärtäväisyys ja kunnioittava asenne. Vältä syylistämistä, kuulustelua tai ennako-oletuksia. Monesti ajatellaan, että kaikki nuoret ovat lähtökohtaisesti huonoja raha-asioissa. Tämä oletus voi ohjata keskustelua väärään suuntaan.
5. Muista ja muistuta, että talousvaikeudet ovat hyvin yleisiä eikä niitä kannata hävetä
6. Kuuntele nuorta ja ole aidosti kiinnostunut hänen ajatuksistaan ja huolistaan. Uskalla odottaa vastauksia ja vältä luennointia. Anna toiselle tilaa kertoa kokemuksistaan ja muista, että jokainen kokee tilanteen omalla, yksilöllisellä tavallaan
7. Rauhoittele ja auta paloitlelemaan asioita pienemmiksi ja hallittavammaksi. Etsikää yhdessä ratkaisua.
8. Oikaise tarvittaessa väärät oletukset ja ohjaa oikean tiedon ja avun pariin. Oppaan lopusta löydät tietoa talousasioissa auttavista tahoista.
9. Luo toivoa ja kannusta unelmoimaan. Aina voi tehdä jotain!

”

KIINNOSTUS
NUOREN
HYVINVOINTIA
KOHTAAN OSOITTA
NUORELLE, ETTÄ
HÄNELLÄ ON
YMPÄRILLÄÄN
VÄLITTÄVIÄ
AIKUISIA.

”

ON PAREMPI,
MITÄ VARHAISEM-
MASSA VAIHEESSA
ONGELMA TAI
HAASTE NOSTETAAN
ESILLE.

Nuorilta koottuja menetelmävinkkejä talousasioiden käsittelyyn:

Videoiden katseleminen yhdessä

- Yle Areenasta löytyy hyviä ja napakoita videoita talouden toiminnasta. Videoita voi käyttää alustuksena aiheeseen, jonka jälkeen nuorten kanssa voi keskustella aiheesta lisää. <https://areena.yle.fi/1-3929552>

Tietovisat

- Erityisesti Kahoot-tietovisat ovat nuorten suosiossa ja niitä on helppo tehdä eri aiheista. Oppaasta löytyy esimerkiksi valmis visa inflaatiosta sekä maksuhäiriömerkinnästä.

Käytännön harjoittelu

- Monet oppivat parhaiten itse tekemällä, jonka takia voi olla antoisaa kokeilla pyytää tarjousta esimerkiksi sähkösopimuksesta tai vakuutuksesta tai harjoitella laskujen maksamista konkreettisesti. Näin nuori näkee, mitä eri prosessit pitävät sisällään.

Ajatuskartta

- Ajatuskartat ovat hyvä keino tutustua aiheeseen kuin aiheeseen paremmin. Nuoret jaetaan ryhmiin ja jokaiselle ryhmälle annetaan eri talouteen liittyvä aihe, josta tehdään ajatuskartta. Ajatuskartat voidaan myöhemmin esitellä toisille tai laittaa jopa seinälle esille.

Asiantuntijan vierailu

- Kun omat tiedot eivät enää riitä, voi olla antoisaa kutsua alan asiantuntija paikalle puhumaan nuorten kanssa. Näin nuoret pääsevät kysymään vaikeitakin kysymyksiä aiheesta. Asiantuntijoita voi yrittää kysyä esimerkiksi pankeista, säätiöiltä tai järjestöiltä.

Pelit ja tapahtumat

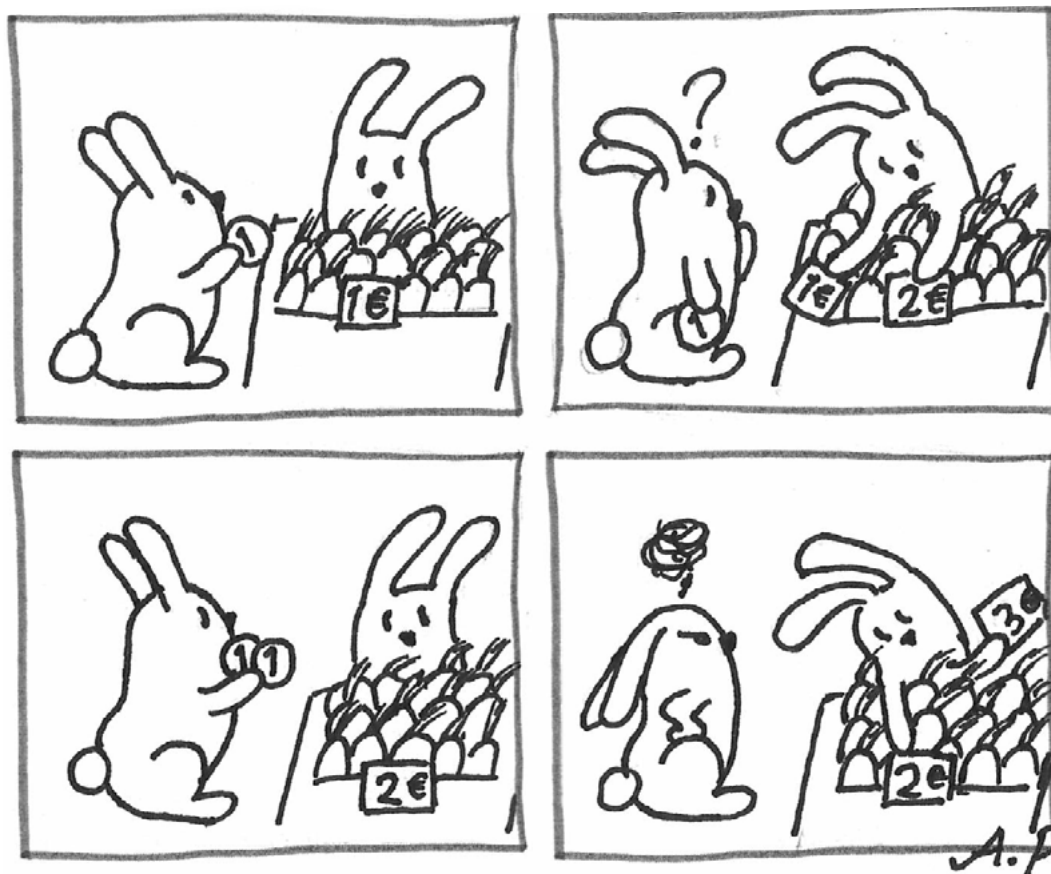
- Nuoret ehdottivat esimerkiksi talousaiheista pakopeliä, kaupunkisuunnistusta tai Monopolyn pelaamista pienin muokkauksin. Näitä ei ole välttämättä valmiina saatavilla, mutta näistä saa hauskan pidempiaikaisen projektin, jota työstää yhdessä nuorten kanssa.

Perinteisen menetelmät

- Aina talousasioiden käsittelyyn ei tarvitse olla mitään ihmeellisiä keinoja, vaan yksinkertaiset keskustelut ja jopa pienet luennot toimivat. Talousasiat voidaan tuoda keskusteluun matalalla kynnyksellä.

INFLAATIO

Miten talous toimii?

Talouden toimintaa käsitellään kouluissa ja se on osa jokapäiväistä elämää, mutta silti jotkut sen osa-alueet saattavat tuntua nuorista hyvin monimutkaisilta. Talouden toiminta on harvoin täysin selvää edes aikuisille, joten on erittäin ymmärrettävää, että aihe saattaa sekoittaa nuoren pään.

Talouden toimintaa on mahdotonta käydä kokonaan läpi, mutta yksi erityisen tärkeä käsite on inflaatio. Käsitteeseen törmää, kun puhutaan esimerkiksi hinnoista tai säästöistä. Inflaatio tarkoittaa tavaroiden ja palveluiden hintojen laaja-alaista nousua tai toisin sanoen rahan arvon laskua. Yhdellä eurolla saa siis vähemmän kuin ennen. Hintojen nousun lisäksi, inflaatio saattaa niin sanotusti syödä säästöjä, jos säästöt säilytetään jossain, mistä rahoille ei saa yhtään korkoa. Tämä viittaa siihen, että inflaatio laskee rahan arvoa, jolloin säästämillään rahoilla ei kahden vuoden päästä saa välttämättä yhtä paljon kuin nyt.

NUORTEN PÄÄSSÄ
SAATTAA PYÖRIÄ
KÄSITTEITÄ KUTEN
DEFLAATIO, BRUTTO-
KANSANTUOTE, SUH-
DANTEET, MARKKINAT,
VELKA & TALOUSKASVU.

Suuria inflaatioita on ollut ennenkin historian saatossa, mutta sen vaikutukset nousivat taas näkyvämmäksi osaksi jokaisen arkea vuonna 2022–2023, kun kriisit maailmalla kiihdyttivät inflaatiota ja nostivat tavaroiden ja ruuan hintaa. Suuri hintojen nousu vaikuttaa jokaisen talouteen, mutta erityisesti se näkyy pienituloisen elämässä.

Inflaation lisäksi nuorten päässä saattaa pyöriä käsitteitä kuten deflaatio, bruttokansantuote, suhdanteet, markkinat, velka ja talouskasvu. Ensisijainen paikka oppia näistä on koulu, mutta nuoria voi kannustaa myös itse etsimään tietoa, jos jokin on jäänyt epäselviksi tai kiinnostus aiheeseen herää muuten vain.

Lisätietoa:

Miten talous toimii? -kurssi:

- <https://talouskurssi.fi/>
- Koko kurssi itsessään voi olla erityisesti nuorelle haastava tai raskas, mutta sivuilta löytyy myös hyviä lyhyitä videoita, joita voi katsella.

Vastauksia nuorten talouskysymyksiin:

- <https://www.finanssialalle.fi/opintomateriaalit/etatet-nuorten-talouskysymykset.html>

Näin talous toimii -videot:

- <https://areena.yle.fi/1-3929552>

Eemilä Lly

Tehtäviä talouden toimintaan liittyen

Videoita ja keskustelua

- Katsokaa nuorten kanssa yhdessä Näin talous toimii -video ja keskustelkaa siitä sen jälkeen. Nuoret voivat äänestää ensin, että mikä aihe heitä kiinnostaa eniten. Ja mikään ei estä katsomasta myös useampaa videota!

Tietovisa inflaatiosta

- Voitte pelata tietovisan Kahootissa: <https://create.kahoot.it/share/inflaatio-tietovisa/ee00eb09-2948-49f7-a86c-095aa39990f1> tai rauhallisemmassa tahdissa haluamallanne tavalla. Kysymykset ja oikeat vastaukset löytyvät myös seuraavalta aukeamalta.

1. Mitä inflaatio tarkoittaa?

- a. Käteisen loppumista
- b. Rahan arvon nousua
- c. Yleisen hintatason laskua
- d. Rahan arvon laskua

Oikea vastaus: d. Inflaatio tarkoittaa rahan arvon laskua sekä yleisen hintatason nousua. Samalla rahalla saa siis vähemmän tuotteita tai palveluita kuin ennen inflaation vaikutusta. B & C viittaavat deflaatioon.

2. Mitkä seuraavista vaikuttavat inflaation kasvuun?

- a. Kysyntää on enemmän kuin tarjontaa
- b. Rahaa on liikkeellä liikaa
- c. Tuotteiden tekeminen kallistuu
- d. Presidentti päättää nostaa inflaatiota

Oikea vastaus: a, b & c. Nämä ovat yleisimpiä syitä inflaation syntyyn ja kasvuun.

3. Unohdit setelin vuodeksi takin taskuun ja nyt löysit sen.

Jos vuoden inflaatio on 4 %, saat ostettua rahalla:

- a. Enemmän kuin vuosi sitten, sillä inflaatio on kasvattanut rahan arvoa
- b. Saman verran kuin vuosi sitten
- c. Vähemmän kuin vuosi sitten, sillä inflaatio on syönyt rahan arvoa
- d. Näin pienellä inflaatiolla ei ole vaikutusta

Oikea vastaus: c. Inflaatio syö rahan arvoa, mikä tarkoittaa sitä, että samalla rahalla saa vähemmän kuin aiemmin.

4. Miten iso inflaatio yleensä vaikuttaa asuntojen hintoihin?

- a. Asuntojen hinnat laskevat
- b. Asuntojen hinnat nousevat
- c. Inflaatio ei vaikuta asuntojen hintoihin

Oikea vastaus: a. Tämä voi tuntua hassulta, sillä tuotteiden ja palvelujen hinnat nousevat inflaatiossa. Inflaatiossa kuitenkin myös lainojen korot nousevat, jolloin kaikilla ei ole varaa ottaa lainaa ja ostajia asunnoille on vähemmän. Vaikeus löytää ostajia siis laskee asuntojen hintoja.

5. Kuinka monta prosenttia on tavoiteltu tai ns. normaali inflaatio?

- a. 5–6 %
- b. 1–2 %
- c. 0 %
- d. 15–20 %

Oikea vastaus: b. Inflaatio on siis normaalia, kunhan se ei nouse liian suureksi.

**6. Toisen maailmasodan jälkeen inflaatio oli Suomessa hyvin korkea.
Mitä seuraavista tehtiin seteleille sen seurauksena?**

- a. Setelit poltettiin
- b. Suuret setelit vietiin pankkiin hävitettäväksi
- c. Suuret setelit leikattiin kahtia
- d. Ylimääräiset setelit luovutettiin Neuvostoliitolle sotakorvauksena

Oikea vastaus: c. Seteleitä alettiin leikata keskeltä kahtia inflaation hillitsemiseksi. Jos sinulla oli esimerkiksi 500 markan seteli taskussasi, oli sen arvo pudonnut yhdessä yössä 250 markkaan. Tästä syystä se tuli leikata keskeltä kahtia. Setelin leikkaamisen jälkeen ainoastaan setelin vasen puoli toimi maksuvälineenä ja oikeanpuoleinen pala oli arvoton. Leikkaustoimenpide koski 500, 1 000 ja 5 000 markan seteleitä.

Tunteet ja talous

Raha ja erityisesti talousvaikeudet herättävät usein paljon erilaisia tunteita. Onkin tärkeää, että nuoret ymmärtävät, että kaikenlaisia tunteita on lupa tuntea. Viimeiset vuodet ovat olleet täynnä suuria elämää mullistavia tapahtumia, joista uutisoidaan ja puhutaan jatkuvasti. Ympäriältä kuulee jatkuvasti negatiivisia uutisia esimerkiksi koronasta, sodasta, ilmastokriisistä ja nyt mukaan on tullut myös puhe talouskriisistä. Talouden muutokset ovat jo vaikuttaneet jokaisen meidän arkeemme nousevien hintojen ja korkojen myötä. Näillä on vaikutusta myös nuorten omaan taloudenhoitoon, joka herättää varmasti monenlaisia tunteita.

Opasta varten järjestimme syksyllä 2022 kaksi ideapajaa nuorille, jossa kysimme heiltä, mitä tunteita talousasiat juuri heissä herättävät. Nuoret listasivat seuraavat tunteet:

- Epävarmuus
- Stressi
- Varovaisuus
- Tarkkuus
- Pelko
- Häpeä
- Itsekriittisyys
- Jännitys
- Ahdistus
- Kiinnostus
- Itsevarmuus
- Onnistumisen tunne

USEIN TALOUS-
VAIKEUKSIIN
LIITETÄÄN TUNTEITA
STRESSISTÄ,
AHDISTUKSESTA,
PELOSTA JA
HÄPEÄSTÄ.

Kyseessä oli vain hyvin pieni joukko nuoria, mutta erilaisia tunteita jaettiin silti laajasti. Usein talousvaikeuksiin liitetään tunteita stressistä, ahdistuksesta, pelosta ja häpeästä. Myös nämä nuoret toivat kyseiset tunteet esiin. Toisaalta nuoret toivat ilmi myös positiivisempia tunteita, kuten kiinnostuksen, itsevarmuuden ja onnistumisen tunteen. Tärkeintä on, että jokainen nuori kokee tunteensa.

Tehtävä: sanapilvi

Tehtävän tarkoituksena on osoittaa nuorille, että he eivät ole yksin tunteidensa kanssa ja kaikki tunteet ovat hyväksytyjä. Luokaa esimerkiksi Answergardenin tai Mentimeterin kautta sanapilvi, jonka avulla nuoret voivat kertoa, mitä tunteita talousasiat tai talousvaikeudet herättävät. Tehtävä voidaan tarvittaessa toteuttaa myös posti it -lapuilla, mutta anonymiteetti on hyvä ottaa huomioon. Tehtävän ideana on, että ketään ei pakoteta kertomaan tunteistaan omalla nimellään. Näin varmistetaan, että kaikki tuntevat olonsa turvalliseksi.

Jatketaan keskustelulla:

- Mitä tunteita herää eniten
- Miksi näitä tunteita herää?
- Mitä ajatuksia sanapilvessä näkemänne tunteet herättävät?
- Miten tunteet vaikuttavat käyttäytymiseemme? Millaisia vaikutuksia niillä voi olla?
- Miten ja kenen kanssa erityisesti negatiivisia tunteita kannattaisi käsitellä?

HYVÄ TALOUDEN-
HALLINNAN VÄLINE
ON TALOUDEN
SUUNNITTELU ELI
BUDJETOINTI.

Budjetointi

Oman talouden hallinta on tärkeä perustaito, jota jokainen tarvitsee elämässään. Mitä nuorempana sen oppii, sen parempi. Hyvä taloudenhallinnan väline on talouden suunnittelu eli budjetointi.

Budjetti tehdään usein kuukausibudjettina, mutta sen voi halutessaan tehdä myös lyhyemmälle tai pidemmälle ajalle. Budjettiin merkataan kaikki kuukauden tulot ja menot, jotta saadaan kokonaiskuva siitä, mihin ja kuinka paljon rahaa kuluu ja riittääkö tulot kattamaan kaikki kulut. Jos tulot ovat kuluja suuremmat, voi pohtia ylimääräisen rahan säästämistä. Jos taas menot ovat suuremmat kuin tulot, on tilannetta hyvä pysähtyä miettimään. Yli omien varojen eläminen ei ole kestäväää ja voi johtaa velkaantumiseen.

Budjetista pitää löytyä ainakin nämä kolme:

- Kaikki tulot (esim. palkat ja etuudet)
- Joka kuukausi toistuvat menot (esim. asumiskulut, ruokakulut, puhelinlasku, lääkkeet, suoratoistopalveluiden tilaukset, vakuutukset)
- Muut menot (esim. summa, jonka budjetin tekijä haluaa laittaa kuukaudessa uusiin vaatteisiin, ravintoloihin, harrastuksiin tai muihin budjetin tekijälle tärkeisiin juttuihin)

Sofia Gates

Tehtävä: oma budjetti

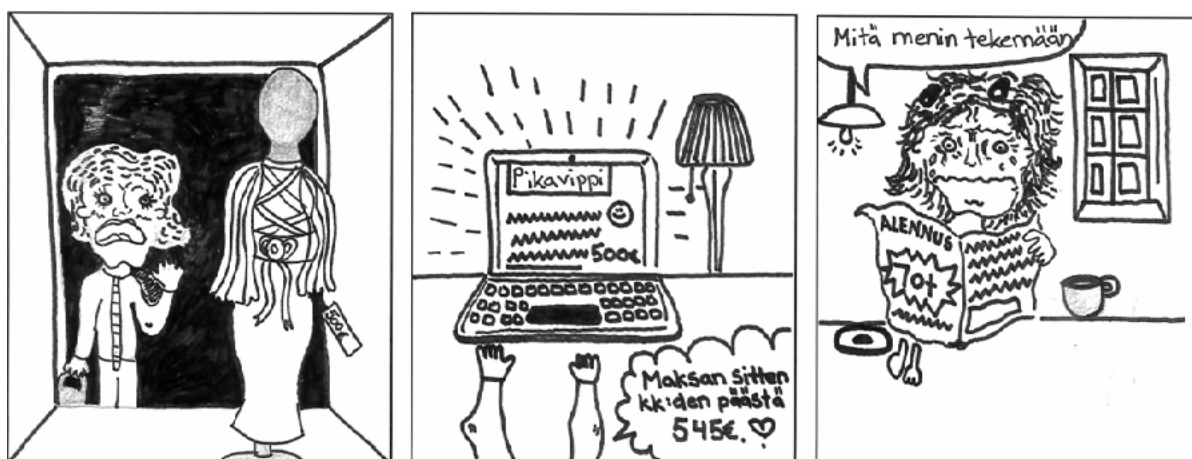
Laatikka nuorten kanssa jokaiselle oma budjetti.

Budjetin voi laatia itse Excel-pohjaan, jonne saa helposti eri välilehdille luotua budjetin eri kuukausille. Exceliin merkitään kaikki kuukauden aikana saatavat tulot ja kaikki kuukauden aikana tulevat menot. Lopuksi lasketaan tulot ja menot yhteensä ja katsotaan riittävätkö rahat kaikkeen suunniteltuun. Elleivät rahat riitä, on hyvä miettiä, pystyykö tuloja lisäämään tai tuleeko jotain kuluja karsia.

Ensimmäiseksi kannattaa miettiä, mitä kaikkia tuloja ja menoja kuukauden aikana on. Tuloja voivat olla esimerkiksi viikkoraha, opintotuki, asumistuki tai palkka. Menoja ovat esimerkiksi vuokra, sähkölasku, vakuutusmaksut, puhelinlasku, netti, arvio ruokaan ja hygieniatarvikkeisiin menevästä summasta sekä mahdolliset harrastusmaksut, bussiliput, vaateostokset, kahvila- tai elokuvakäynnit, säästäminen jne.

Voitte käyttää apuna myös Takuusäätiön budjettilaskuria ja/tai Penno.fi sivustoa.

Takuusäätiön budjettilaskuri <https://www.takuusaatio.fi/hallitserahojasi/omien-tulojen-ja-menojen-seuranta/budjettilaskuri/>

Nelli Tamminen

Kuluttaminen

Kuluttaminen ja ostosten tekeminen ovat nuorille tuttuja asioita. Mutta mitä on viisas kuluttaminen? Viisas kuluttaminen sisältää harkintaa, vertailua ja todellisen tarpeen arviointia. Myös kestävä kehitys ja luonnon kantokyky on syytä pitää mielessä. Ennen tuotteen tai palvelun ostamista kannattaa tehdä vertailua niin hinnan kuin laadun suhteen, sillä markkinoilla on usein paljon vastaavia tuotteita.

Myös nuoren kuluttajan on hyvä olla tietoinen omista oikeuksistaan sekä ymmärtää erilaisia sopimuksia. Esimerkiksi erilaiset suoratoistopalvelut hankitaan yleensä toistaiseksi voimassa olevilla sopimuksilla. Jo tilausvaiheessa on syytä tutustua sopimustekstiin ja selvittää, miten sopimuksen saa katkaistua.

Verkkokaupan luotettavuus

Ostosten tekeminen ja kuluttaminen verkossa yleistyvät koko ajan. Ennen ostosten tekemistä on hyvä varmistaa sivuston luotettavuus ja turvallinen käyttö. Etenkin vaatteita ja tavaroita ostetaan erilaisista verkkokaupoista, joiden joukossa on myös vähemmän turvallisia kauppiaita, sekä suorastaan huijausverkkokauppoja.

Euroopan kuluttajakeskus on laatinut verkkokauppaostajan muistilistan, jolla voi arvioida myyjän luotettavuutta.

Ostoksia tehdessä kuluttajan kannattaa pohdita näitä kysymyksiä:

- Kertooko myyjä selkeästi sivuillaan nimensä, katuosoitteen ja puhelinnumeron? Pelkkä sähköpostiosoite tai postilokero-osoite yhteystietona ei herätä luottamusta.
- Kertooko myyjä selkeästi sivuillaan itse tuotteesta ja sen ominaisuuksista?
- Millainen takuu tuotteella on?
- Ovatko hintatiedot ja kaikki tilaukseen liittyvät maksut ja esimerkiksi verot selkeästi esillä?
- Millaiset toimitus-, palautus- ja peruutusehdot tuotteella on? Selkeät ja kattavat toimitusehdot ovat hyvä merkki.
- Löytyykö henkilötietojen käytöstä selkeää tietoa?
- Onko sivusto rekisteröity vastikään?
- Ovatko hinnat poikkeuksellisen halvat?

”

ENNEN OSTOSTEN
TEKEMISTÄ ON
HYVÄ VARMISTAA
SIVUSTON
LUOTETTAVUUS JA
TURVALLINEN
KÄYTTÖ.

”

VIISAS
KULUTTAMINEN
SISÄLTÄÄ
HARKINTAA,
VERTAILUA JA
TODELLISEN
TARPEEN
ARVIOINTIA.

Tietoa ja kokemuksia myyjästä voi etsiä esimerkiksi syöttämällä googleen yrityksen nimen ja "kokemuksia" tai "reviews". Keskustelupalstoilta saattaa usein löytyä muiden ostokokemuksia. Omaa harkintaa kannattaa kuitenkin käyttää, sillä netistä voi löytyä myös verkkokaupan tehtailemia, väärennettyjä positiivisia arvioita.

Erilaiset verkkosivujen luotettavuutta mittaavat hakusivustot voivat myös olla hyödyksi, jos ostoksen tekeminen arveluttaa. Esimerkiksi Scamadviser-sivustolla hakukenttään syötetään myyjän verkko-osoite, jonka jälkeen se antaa arvion luotettavuudesta sekä tarkemmat tiedot sivustosta, kuten sen, mihin maahan se on todennäköisimmin rekisteröity, kuinka pitkään se on ollut toiminnassa, millaisia arvioita käyttäjät ovat antaneet sekä millaisia mahdollisia riskejä sivustoon liittyy. Toinen hakusivusto on Trustpilot, jonne eri sivustojen käyttäjät voivat jättää arvion ja kommenttinsa.

Verkossa tai mobiilissa maksaessa on hyvä muistaa, ettei omia salasanojaan ja pankkitunnuksiaan tule jakaa muille. Turvallisuuskulmasta verkkokauppaostokset kannattaa maksaa luottokortilla. Tällöin maksun palautusta voi hakea luottokorttiyhtiöltä, mikäli ei saa tilaamaansa tavaraa tai se ei vastaa sitä, mitä ostohetkellä on luvattu. Verkkomaksamisessa yleinen maksunvälityspalvelu Paypal tarjoaa käyttäjilleen myös lisäturvaa. Kotimaisissa verkkokaupoissa voi usein tilata tuotteita laskulla, jolloin tavara maksetaan vasta, kun se on vastaanotettu ja tarkistettu. Laskulla ostaminen voi maksaa muutamia euroja, mutta sillä saa turvaa ostotilanteeseen. Luotolla tai laskulla maksamiseen sisältyy kuitenkin riski siitä, että tulee kuluttaneeksi rahaa enemmän, mihin olisi todellisuudessa varaa.

EU-alueella on yhteinen kuluttajasuoja ja apua EU:n sisäisissä verkkokauppaongelmissa voi kysyä Euroopan kuluttajakeskuksesta. Jos kauppa on rekisteröity esimerkiksi Yhdysvaltoihin ja sivusto on englanninkielinen, sovelletaan kauppaan yhdysvaltalaista kuluttajalainsäädäntöä. Aina ostaja ei ymmärrä tilaavansa tuotetta ulkomailta, sillä esimerkiksi monien kiinalaisten verkkokauppojen sivustot voivat olla suomenkieliset. EU-alueen ulkopuolelta tilattaessa on myös syytä muistaa verot ja tullimaksut. Niiden suuruutta voi arvioida Tullin verkkosivuilta löytyvällä laskurilla

Tehtävä: Välttämätön, tarpeellinen vai turha?

Pelatakaa yhdessä Marttojen Välttämätön, tarpeellinen vai turha -peliä. Pelin ohjeistus ja tarvittavat välineet löytyy täältä: <https://www.martat.fi/marttakoulu/omat-rahats/valttamaton-tarpeellinen-vai-turha/>

Voit herätellä keskustelua ostosten tarpeellisuudesta myös seuraavien kysymysten avulla:

1. Tarvitsetko oikeasti tuotetta? Miksi? Miksi et?
2. Onko sinulla oikeasti varaa siihen? Miten rahoitat ostoksen?
3. Lisääkö ostos hyvinvointiasi välittömästi tai pidemmän ajan kuluessa?
4. Onko ostos vastuullinen teko, josta on iloa pitkään vai ostatko ostamisen ilosta?

Tehtävä: Pohtikaa kuluttamiseen liittyviä kysymyksiä

- Miten ostotarve syntyy?
- Miten kuluttaminen näkyy ympärillämme?
- Miten mainonta ohjaa kuluttamistamme?
- Mitä ja millaista kaupallista sisältöä kohtaamme älylaitteiden välityksellä?
- Mistä tiedän, onko verkkokauppa luotettava?
- Mitä eroa on halulla ja tarpeella?
- Miten ja miksi kuluttaa kestävämmiin?

Omaan kotiin muutto

Omaan kotiin muuttaminen on nuorelle iso askel itsenäisempään elämään päin. Usein muuttoon liittyy jokin uusi asia, kuten uusi opiskelu- tai työpaikka, joten hetkeen kasautuu usein paljon päällekkäisiä tunteita ja tuntemuksia. Mutta mitä nuoren sitten kannattaa ottaa huomioon omaan kotiin muuttaessa ja minkälaisia vinkkejä aikuinen voi antaa?

Vinkki 1: Selvitä todellinen rahatilanteesi ensin

Muuttoa suunnittelevan nuoren on tärkeää hahmottaa oma rahallinen tilanteensa sekä laskea tulevia kuluja valmiiksi, jotta myöhemmin niistä ei koidu ongelmia. Sopivan asunnon löydyttyä kannattaa heti hakea asumistukea ja muita mahdollisia tukia ajoissa, jotta rahaa on, kun sitä tarvitsee. (Huom. Kela voi myöntää perustoimeentulotukea esimerkiksi muuttokuorman kuljetukseen.)

Nuoren tai nuorten ryhmän kanssa voi olla hyvä perehtyä kunnolla myös siihen, mitä asunnon vuokraan sisältyy. He eivät välttämättä tule ajatelleeksi, että vuokra ei usein ole ainoa asumiseen liittyvä kulu. Lisäkuluja saattaa tulla seuraavista asioista:

- takuuvuokra (mahdollisuus saada kelalta)
- sähkö ja sähkönsiirto
- vesimaksu
- netti
- Kotivakuutus.

Vinkki 2: Kaikkea ei tarvitse ostaa uutena

Uuteen kotiin muuttaessa hankittavaa on paljon ja voi olla hyvä muistuttaa varsinkin ensimmäiseen kotiin muuttavaa nuorta, että kaikkea ei tarvitse, tai edes kannata ostaa uutena. Suosimalla käytettyä säästää rahaa sekä antaa vanhalla esineelle uuden kodin! Hyvä vinkki on myös, että tavaroiden hankkiminen uuteen kotiin kannattaa aina aloittaa välttämättömistä asioista, ja sen jälkeen katsoa, tarvitaanko muuta, ja onko siihen rahaa.

Käytettyä tavaraa voi etsiä esimerkiksi kirpputoreilta, kierrätyskeskuksista, somen kirppis- ja kierrätysryhmistä sekä nettisivuilta ja sovelluksista (esim. Tori). Myös esimerkiksi perheeltä, sukulaisilta ja ystäviltä kannattaa kysellä ylimääräisiä käyttötavaroita ja huonekaluja.

Vinkki 3: Aloita asunnon etsiminen tahoista, jotka tarjoavat nuorille edullisia asuntoja

Nuorille ja opiskelijoille on suunnattu edullisempia asuntoja. Nuorelle voi tarjota asunnon etsimisen tueksi listan näistä toimijoista:

Nuorisoasuntoliitto, asuntohakemus sekä apua omaan asumiseen:

- <https://nal.fi/hae-kotia/>

Nuorisosäätiö:

- <https://www.nuorisosaatio.fi/>

M2 kodit:

- <https://m2kodit.fi/vuokra-asunnot/>

Myös googlettamalla opiskelija-asunnot, löytää lisää tahoja, jotka tarjoavat asuntoja erityisesti opiskelijoille.

SUOSIMALLA
KÄYTETTYÄ
SÄÄSTÄÄ RAHAA
SEKÄ ANTAA
VANHALLA
ESINEELLE UUDEN
KODIN!

NUOREN TAI
NUORTEN RYHMÄN
KANSSA VOI OLLA
HYVÄ PEREHTYÄ
KUNNOLLA MYÖS
SIIHEN, MITÄ
ASUNNON VUOKRAAN
SISÄLTYY.

Tehtävä:

Asuntohaku ja muuttobudjetti

Tutkikaa nuorten omien budjettien perusteella, millaiseen asuntoon heidän olisi mahdollisuus muuttaa. Etsikää Etuovesta/Vuokraovesta kriteereihin sopivia asuntoja. Jos ette ole tehneet budjetteja, niin voitte ajatella myös kuvitteellista tilannetta. Voitte tehdä halutessanne myös muuttobudjetin, jossa otatte huomioon, mitä asuntoon tarvitsee hankkia ja kuinka paljon kuluja muutosta tulee.

Muistakaa ottaa asuntoja katsellessa huomioon:

- Sisältyykö vuokraan vesi, sähkö ja/tai lämmityskulut
- Millä vuokra maksetaan, saako vuokranmaksuun tukea tai saako tukea enemmän kalliimpaan asuntoon. (Tässä voi käyttää apuna tarvittaessa Kelan sivuilta löytyvää asumiskilaskuria.)

Tehtävä: Budjettikokkaus

Kokatkaa yhdessä nuorten kanssa edullista ruokaa ja pysähtykää samalla pohtimaan ruokakuluja ja, miten niissä voidaan säästää. Voit myös jakaa nuorille alla olevat vinkit ruokakulujen pienentämiseen.

Vinkkejä ruokakuluissa säästämiseen:

- Suosi itse tehtyä ruokaa.
- Hävikki minimiin! Turhimmat kulut tulevat ruuasta, joka päättyy roskiin. Vinkki: muutama sekunti mikrossa elvyttää vähän kuivahtaneen leivän.
- Suunnittele ruokaostokset ja ateriat.
- Vertaile hintoja, erityisesti kilohintoihin kannattaa keskittyä!
- Suosi hävikkivaarassa olevia tuotteita: kaupassa saattaa saada pian vanhenevia tuotteita hyvinkin edullisesti. Jos et pysty käyttämään kaikkea heti, voit laittaa osan pakkaseen.
- Nauti luonnonantimista. Meillä Suomessa on metsät täynnä marjoja ja sieniä keuhkaisin ja syksyisin, joten niitä kannattaa hyödyntää. Oletko katsonut kuinka paljon esimerkiksi litra pakastemustikoita saattaa kaupassa maksaa?
- Tsekkaa ravintoloiden ruokahävikki: ResQ-sovelluksen kautta pystyy isommissa kaupungeissa ravintoloiden ruokahävikkiä. Aina ei jaksa kokata itse ja se on täysin ok, tällä kikalla pystyy kuitenkin säästämään ravintola-annoksissa huomattavasti.
- Säilytä ruoka oikein, jotta se ei pilaannu ennen aikaisesti.

Pienen budjetin ruokareseptejä ja säästövinkkejä löydätte esimerkiksi Marttojen, K-Ruoan ja Yhteishyvän sivuilta:

- <https://www.martat.fi/marttakoulu/ruoka/kestava-ruoka/edullinen-kotiruoka/>
- <https://www.k-ruoka.fi/artikkelit/arki/halpaa-ruokaa—resepteja-alle-2-annos>
- <https://yhteishyva.fi/ruoka-ja-reseptit/opiskelijaruokaa-pienella-budjetilla-7-help-poa-res/>

HARKITEN
OSTAMINEN JA
SÄÄNNÖLLINEN
OMAN TALOUDEL-
LISEN TILANTEEN
TARKASTAMINEN ON
TÄRKEÄÄ.

Pankkiasiat

Omien pankkiasioiden hoitaminen tulee eteen nuorelle viimeistään täysi-ikäisyyden kynnyksellä, mutta usein jo aikaisemmin.

Pankkitili ja verkkopankkitunnukset

Pankkitili ja verkkopankkitunnukset mahdollistavat oman talouden seuraamisen ja helpottavat laskujen maksamista. 12 vuotta täyttänyt nuori voi avata verkkopankkitunnukset huoltajiensa suostumuksella ja läsnä ollessa. On kuitenkin tärkeää pitää mielessä, että huoltajilla on hallintaoikeus nuoren tilille, kunnes hän täyttää 18 vuotta. Kun nuori täyttää 15 vuotta, hän voi avata käyttötilin itselleen ilman huoltajaa, jos hän pystyy todistamaan pankille omat tulonsa esimerkiksi palkkatulojen tai opintotuen avulla. Tällöin vanhemmilla ei ole automaattisesti hallintaoikeutta nuoren tilille ilman erillistä lupaa.

Rahan kulutuksen hallinta

Oman pankkikortin ja verkkopankkitunnusten saaminen helpottaa raha-asioiden hoitamista, mutta saattaa myös hämärtää rahan kulutusta, koska rahan liikkumista ei näe konkreettisesti samalla tavalla kuin käteisellä maksaessa. Tämän takia harkiten ostaminen ja säännöllinen oman taloudellisen tilanteen tarkastaminen on tärkeää. Tilejä voi luoda samaan tai eri pankkeihin useita, jolloin kaikki varat eivät ole käyttötilillä ja näin ollen suoraan käytettävissä. Erillisen säästötilin luominen onkin hyvin yleinen käytäntö. Omaan rahan kulutusta voi hallita erilaisilla rajoituksilla, mitä voi asettaa verkkopankin kautta. Asettamalla vuorokausirajoituksia oma kuluttaminen on hallitumpaa.

Lisätietoa ja ohjeita löytyy pankkien omilta verkkosivuilta. Esimerkiksi S-Pankin verkkosivuilta löytyy tietoa lapsille ja nuorille pankin asiakkaina olemisesta: <https://www.s-pankki.fi/fi/elamantilanteet/lapsi-ja-nuori-s-pankin-asiakkaana>

Laskujen maksaminen

Elämässä saattaa tulla eteen tilanne, jolloin rahat eivät riitäkään pakollisten laskujen maksamiseen. Tilanne voi ajaa nuoren paniikkiin tai asioiden välttelyyn, joka pahentaa tilannetta entisestään. Miten nuorta kannattaa neuvoa tällaisessa tilanteessa? Ensinnäkin kannattaa kertoa, että laskun suuruus tai odottamaton ajankohta voivat yllättää kenet tahansa, eikä sitä kannata hävetä. Tärkeintä on, että tilannetta ei jätä hoitamatta.

Mikäli laskua ei pysty maksamaan eräpäivään mennessä, on helpointa pyytää eräpäivän siirtoa. Useimmat laskuttajat suhtautuvat pyyntöön suopeasti ja eräpäivän siirto onnistuu vaivatta. Monelle tulee myös mieleen lainata rahaa laskua varten. Lainaminen ei ole suoraan ole huono vaihtoehto, jos nuorella on joku luotettava henkilö, jolta rahaa lainata. Tilanteesta haastavamman tekee, jos nuori miettii lainan ottamista ulkopuoliselta taholta.

Jos etsii netistä apua tai lainaa laskujen maksuun, tarjoaa google nopeasti erilaisia pikavippifirmoja, joiden ongelmista on hyvä puhua nuorten kanssa. Pikavipit ovat nopeita ja vakuudettomia kulutusluottoja ja ne ovat summaltaan yleensä pieniä ja takaisinmaksuajoiltaan lyhyitä. Pikavippien kulut ja korot kasvavat nopeasti suuriksi ja ne aiheuttavatkin helposti ylivelkaantumista, joka johtaa helposti suurempiin taloudellisiin vaikeuksiin.

Tehtävä: TarkkaFyrkka

Oman taloudenhallinnan ja maksuhäiriömerkinnän käsittelyssä nuorten kanssa kannattaa hyödyntää Nuorten Akatemian ja asiakastiedon #TarkkaFyrkka -materiaaleja. Hankkeen työpajan materiaalit ovat vapaasti käytettävissä ja pajan rungosta voi poimia myös yksittäisiä tehtäviä. Materiaaleista löytyy esimerkiksi Kahoot -tietovisa maksuhäiriömerkinnästä.

<https://nuortenakatemia.fi/materiaalit/tarkkafyrkka-materiaalit/>

Nuorten on myös hyödyllistä ymmärtää, mitä seuraa, jos laskun jättää kokonaan maksamatta:

- Laskun maksamattomuudesta voi seurata maksuhäiriömerkintä. Maksuhäiriömerkintää ennen lähetetään yleensä useita maksumuistutuksia ja -vaatimuksia, joten maksun unohduksesta ei kannata heti pelästyä. Tärkeintä on, että muistutuksiin tai vaatimuksiin reagoi.
- Maksuhäiriömerkintä vaikeuttaa elämää monin tavoin esimerkiksi hankaloittamalla asunnon vuokraamista, vakuutusten ottamista ja puhelinliittymän hankkimista.
- Maksuhäiriömerkinnän tärkein tarkoitus on estää uuden velan saanti, joten jossain tilanteessa se on välttämätön.
- Vuoden 2022 uudistuksen jälkeen maksuhäiriömerkintä poistuu kuukauden kuluttua velan maksusta.

Lisätietoa maksuhäiriömerkinnästä:

<https://www.takuusaatio.fi/selviydy-ve-loistasi/maksuhairiomerkinata/>

Vakuutukset

Vakuutukset ovat osa oman talouden hallintaa. Jokainen nuorikin on niiden kanssa tekemisissä, vaikka ei olisi itse koskaan hankkinut vakuutusta. Yhteiskunta on vakuuttanut meidät esimerkiksi sairastumisen ja työttömyyden varalta. Toisaalta me osallistumme näiden yhteisten vakuutusten maksuun esimerkiksi maksamalla palkasta veroja ja eläkemaksuja.

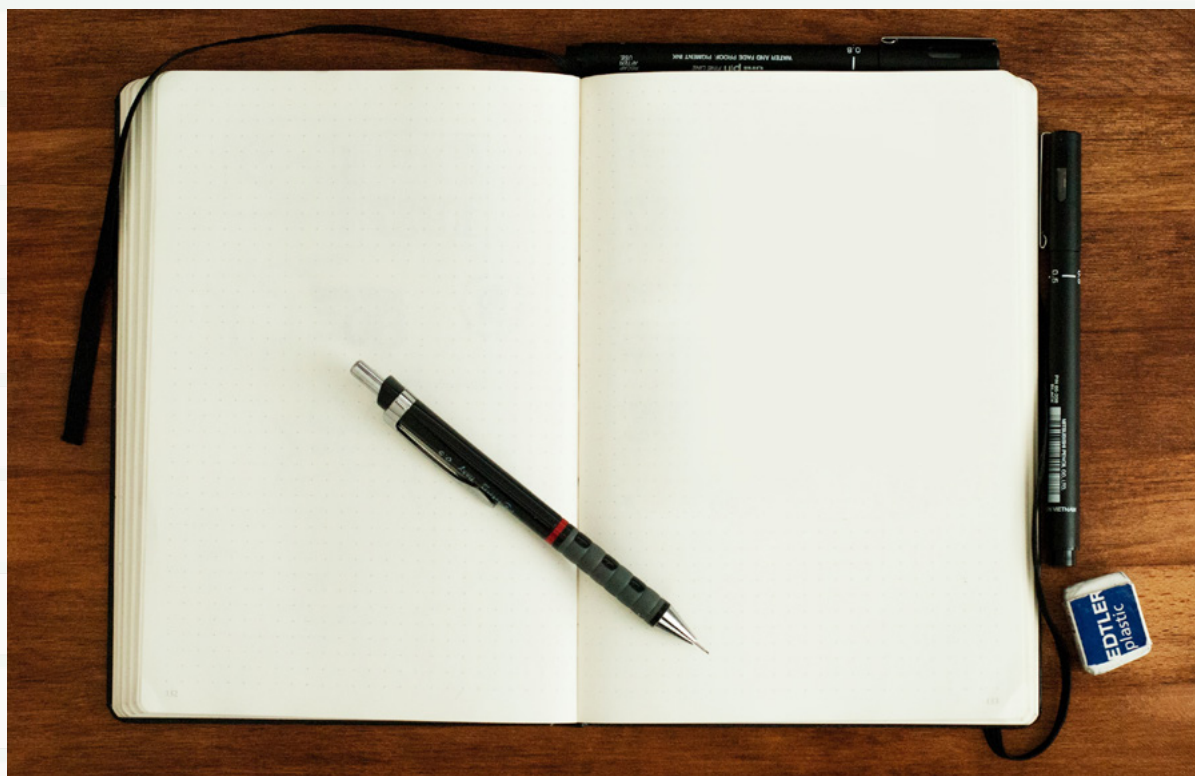
Monien riskien vakuuttaminen on kuitenkin jätetty kunkin oman harkinnan ja tietämyksen varaan ja siksi myös vakuutukset ovat aihe, josta pitäisi puhua nuorten kanssa enemmän. Tärkeää tietoa on esimerkiksi se, että ulkomaille lähtiessä kannattaa hankkia matkavakuutus ja kotivakuutus on tarpeellinen omaan kotiin muuttaessa. Tai että jos jää työttömäksi, on ansiosidonnaista korvausta saadakseen liityttävä töissä ollessaan työttömyyskassaan. Omien vakuutusasioiden hoitamisessa helpottaa, kun ymmärtää, miten vakuutukset ylipäänsä toimivat. Jos vakuutuksia ei hanki, tulee varautua siihen, että säästää rahaa yllättävien tilanteiden varalle. Esimerkiksi vesivahinko, tulipalo tai vakava loukkaantuminen lomareissulla voivat aiheuttaa isoja kuluja ja keikauttaa oman talouden ongelmiin.

Suomalainen yhteiskunta tarjoaa suojaa

- Kunnat ovat vakuuttaneet oppilaat koulupäivien ja -matkojen ajaksi.
- Työntajien maksama pakollinen työtaturmavakuutus vakuuttaa työntekijät työpäivän ja työmatkojen ajaksi.
- Julkisesta terveydenhoito ja sairauspäiväraha auttavat, jos sairastuu tai joutuu tapaturmaan. Sairauspäiväraha korvaa noin vuoden ajalta tulon menetyksiä. Jos työkyvyttömyys on pysyvä, siirtyy työkyvyttömyyseläkkeelle.
- Työttömyysvakuutus auttaa työttömyyden sattuessa, mutta vain peruspäivärahan verran, joka on noin 700 e/kk riippuen lasten määrästä.
- Työeläkevakuutuksen myötä kaikille kertyy vanhuusajan toimeentulon turvaksi työeläkettä.
- Euroopassa matkatessa kannattaa hakea Kelasta eurooppalainen sairaanhoitokortti. Sitä näyttämällä saa hoitoa samaan hintaan ja samoilla ehdoilla kuin kohdemaan kansalaiset kaikista EU- ja ETA-maista sekä Sveitsistä. Sei ei kuitenkaan lennätkotiin tai korvaa matkakuluja.

Itse hankittavat vakuutukset, joista on hyvä tietää:

- Kotivakuutus korvaa esimerkiksi isot vahingot vesivahinkojen, tulipalojen tai varkaustapausten kohdalla ja tuo suojaa omille tavaroille särkymistapauksissa. Vaikkei omista paljon arvokkaita tavaroita, voi olla korvausvelvollinen esimerkiksi vuokra-asunnolle aiheutuneista vahingoista. Kotivakuutus sisältää vastuuvakuutuksen, joka korvaa sen, jos aiheutat vahingossa vahinkoja muille.
- Liikennevakuutus on pakko ottaa, jos hankkii ajoneuvon – mopon, moottoripyörän tai auton. Pakollinen liikennevakuutus korvaa kaikkien osapuolten henkilövahingot ja vastapuolen omaisuusvahingot, mutta ei omaa ajoneuvoasi.
- Matkavakuutus korvaa hoitokulujen lisäksi myös mahdollisia ylimääräisiä matkakustannuksia esimerkiksi kotiinkuljetuksen ambulanssilennolla tai jos matka joudutaan keskeyttämään ennen aikaisesti. Lääkärimaksut voivat Euroopan ulkopuolella olla suuria ja ambulanssilennon kustannukset nousevat helposti sataantuhanteen euroon.
- Oma työttömyysturvaansa voi parantaa liittymällä työttömyyskassan jäseneksi, jolloin voi saada ansiosidonnaista päivärahaa Kelan maksaman peruspäivärahan lisäksi.
- Jos harrastaa riskialttiita urheilulajeja tai kilpaurheilua, tarvitsee urheiluvakuutuksen. Urheillessa kilpailulisenssiin liittyy yleensä myös vakuutus kilpaillessa sattuvia vammoja varten.

Tehtävä: mielipidejana

Väite 1: Vakuutuksista on maksanut turhaan, jos mitään ei ole sattunut

Taustaa: Vakuutuksessa maksetaan turvasta ja mielenrauhasta. On vain hyvä, jos mitään ei ole koskaan sattunut.

Väite 2: Tiedän, mitä vakuutuksia minun tulee ottaa.

Taustaa: Tässä voi käydä läpi, minkä varalta meidät on jo yhteiskunnan puolesta vakuutettu ja mitkä vakuutukset ovat nuoren kannalta tärkeimmät

Väite 3: kotivakuutus on turha, jos en omista mitään arvokasta.

Väite 4: Matkavakuutus on turha Euroopassa

Taustaa: Eurooppalainen sairaanhoitokortti mahdollistaa lääketieteellisesti välttämättömän hoidon tilapäisen ulkomailla oleskelun aikana toisessa EU- ja ETA-maassa sekä Sveitsissä. Kortilla saatavan hoidon maksut ja ylipäättään hoito, johon on oikeutettu, määräytyvät oleskelumaan lainsäädännön mukaan. Julkisen terveydenhoidon hinta on silloin sama kuin paikallisille asukkaille. Matkavakuutus korvaa hoitokulujen lisäksi myös mahdollisia ylimääräisiä matkakustannuksia, esimerkiksi kotiinkuljetuksen ambulanssilennolla tai jos matka joudutaan keskeyttämään enneaikaisesti. Matkavakuutuksessa voi lisäksi käyttää yksityistä lääkäriä.

ON TÄRKEÄÄ,
ETTÄ NUORI
OSATAAN OHJATA
OIKEAAN PAIKKAAN
ETSIMÄÄN TIETOA.

Kelan tuet

Yhteiskunnan tarjoamat Kelan tuet tulevat nuorille yleensä vastaan viimeistään, kun muutto omaan kotiin tulee ajankohtaiseksi tai siirrytään opiskelemaan toiselle asteelle. Muutoksessa elävälle nuorelle tukien verkosto saattaa näyttöytyä sekavana, jolloin aikuisen tuki on tarpeen. On tärkeää, että nuori osataan ohjata oikeaan paikkaan etsimään tietoa. Tässä osiossa esitellään nuorten yleisimmin käyttämiä tukia.

Opintotuki: opintoraha + opintolaina

Opintotuki koostuu opintorahasta sekä opintolainasta ja sitä voi saada, kun nuori täyttää 17-vuotta. Opintorahan määrään vaikuttavat useat eri tekijät, kuten ikä, oppilaitos ja se asuuko vielä vanhempien kanssa. Opintotukeen liittyvät ajantasaiset tiedot ja hakuohjeet löytyvät Kelan sivuilta. Sivuilta löytyy myös laskuri, jonka avulla pystyy suoraan laskemaan opintotuen määrän.

Opintolaina on valtion takaama laina. Takauksen saa kelalta ja se myönnetään usein opintorahan myöntämisen yhteydessä. On kuitenkin olemassa tilanteita, jolloin opintolainaa voi saada, vaikka ei saisi opintorahaa. Vaikka takaus haetaan kelalta, niin varsinainen laina pitää hakea omasta pankista ja se maksetaan myös yleensä takaisin omalle pankille. Opintolainan takaisinmaksu alkaa yleensä 1,5–2 vuoden kuluttua siitä, kun valmistuu. Pankki tekee ehdotuksen takaismaksun aikataulusta, mutta siitä pystyy neuvottelemaan. Opintolainasta puhuttiin pitkään ilmaisena rahana, mutta on tärkeää muistaa, että ilmaista rahaa ei ole. Vaikka, korot olisivat matalat, niin koko summa tulee maksaa takaisin.

Lisätietoa opintotuesta:

- <https://www.kela.fi/opintotuki>

Opintotukilaskuri:

- https://asiointi.kela.fi/otlaskenta_app/OTLaskentaApplication?&lang=fi

Asumistuki

Kelasta voi hakea yleistä asumistukea, jos omat/samaan ruokakuntaan kuuluvien tulot eivät riitä asumiskulujen kattamiseen. Ruokakuntaan kuuluvat yleensä samassa asunnossa pysyvästi asuvat henkilöt. Yleistä asumistukea voi hakea vuokra, omistus, asumisoikeus- tai osaomistusasuntoon. Asumistuen saantiin vaikuttavat kaikkien samaan ruokakuntaan kuuluvien asukkaiden tulot. Samaan ruokakuntaan kuuluvat esim. Avio- ja avopuolisot, lähisukulaiset sekä henkilöt, jotka ovat vuokranneet asunnon yhteisellä vuokrasopimuksella. Tällöin vain yksi henkilö hakee tukea, joka on koko ruokakunnan yhteinen asumistuki. Tässä kannattaa huomioida, että esimerkiksi kämppekaverien tulee tehdä omat vuokrasopimukset tai alivuokrasopimus, jos he haluavat saada erilliset asumistuet.

Asumistuen määrään vaikuttavat kaikkien ruokakuntaan kuuluvien tulot, tietyt etuudet, pääomatulot ja asuinpaikkakunta. Asumistuki on tarkoitettu esim. Vuokran tai vastikkeen maksuun, eikä sillä siis kateta kaikkia asumiskuluja. Asumismenoilla on yläraja, eli suurin asumismenojen euromäärä, jonka perusteella asumistukea voi saada. Asumistukea voi saada enintään 80 % asumismenoista.

Asumistuki tulee tarkastuttaa uudella hakemuksella, jos tulot nousevat vähintään 400/ kk tai pienenevät 200e/kk. Jos tekee esim. Opintojen ohella epäsäännöllisesti keikkatyötä, kela laskee tuloista keskiarvotulon, jonka perusteella lasketaan asumistukesi määrä.

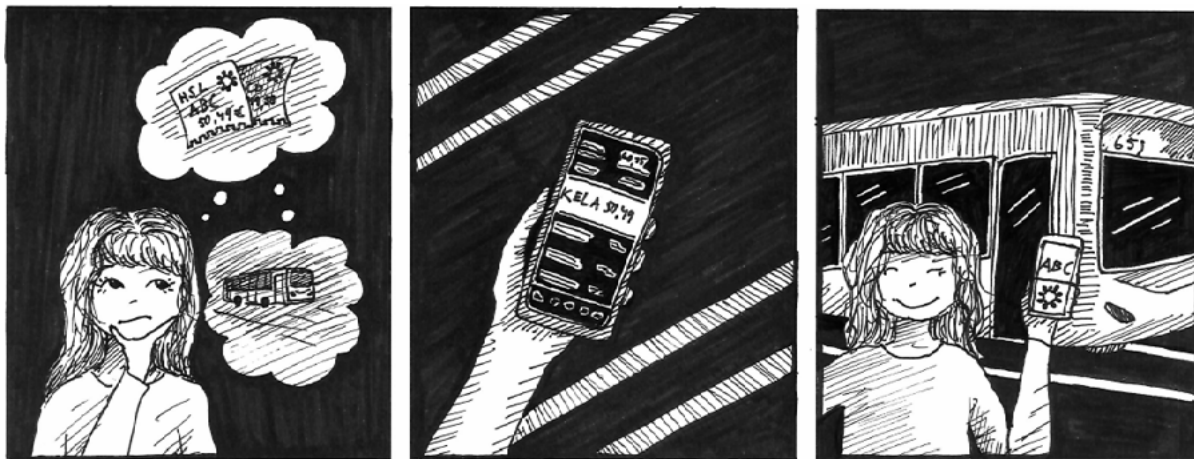
Ennen muuttoa asumistuki kannattaa hakea ajoissa, sillä hakemuksen käsittelyssä voi kestää viikkoja, jolloin tuen saa myöhässä takautuvasti.

Lisätietoa yleisestä asumistuesta:

- <https://www.kela.fi/yleinen-asumistuki>

Yleisen asumistuen laskuri:

- <https://laskurit.kela.fi/yleisen-asumistuen-laskuri>

Emilia Lloyd

Toimeentulotuki

Toimeentulotuki on viimesijainen tuki, joka voidaan myöntää henkilölle tai perheelle, joiden tulot eivät riitä kattamaan elämisen menoja. Ensimmäiseksi kannattaa siis varmistaa onko mahdollisuutta saada muita kelan tukia. Toimeentulotuki on tarkoitettu pääsääntöisesti lyhytaikaiseksi avustukseksi, jolla pyritään ennaltaehkäisemään vaikeuksien (esim. maksamattomat laskut) syntymistä sekä edistämään omatoimista elämää.

Perustoimeentulotuki: Ensin tehdään laskelma kaikista nettotuloista, varoista ja menoista, jonka perusteella Kela päättää voidaanko tukea myöntää ja paljonko sitä myönnetään. Elämisen menoiksi lasketaan vain asiat, jotka ovat välttämättömiä, esim. asuminen, ruoka, hygieniatarvikkeet. Perustuen lisäksi on mahdollista hakea hyvinvointialueilta saatavaa täydentävää ja ehkäisevää toimeentulotukea.

Täydentävä toimeentulotuki: Tuki voidaan myöntää henkilön/perheen erityistarpeista aiheutuviin menoihin.

Ehkäisevä toimeentulotuki: Tuki voidaan myöntää asumisen turvaamiseksi, äkillisten menojen tai edistämään muilla tavoin omatoimista suoriutumista

Toimeentulotukea voi saada kuka tahansa Suomessa asuva tai väliaikaisesti oleskeleva henkilö. Alaikäisten opiskelijoiden on ensisijaisesti nostettava opintolaina, ennen kuin he voivat saada toimeentulotukea (poikkeuksia).

Lisätietoa toimeentulotuesta:

- <https://www.kela.fi/toimeentulotuki>

Toimeentulotuen laskuri:

- https://asiointi2.kela.fi/Toimeentulotuen_internetlaskenta/perustiedot.faces?cid=PC_laskuride692c1a-9e92-45fb-9a48-080b1775951c

Työttömyyskorvaus

Usein ihminen on työttömänä edes jossain kohtaa elämäänsä. Työttömyys voi johtua esimerkiksi opiskeluiden päättymisestä, lomautuksesta tai työsuhteen päättymisestä. Työttömäksi jouduttaessa ilmoitaudutaan heti työttömäksi työnhakijaksi TE-palveluiden kautta, jotta työttömyysajalta voidaan maksaa työttömyysetuutta. Tukia ei voi saada, ennen kuin on ilmoittautunut työttömäksi työnhakijaksi.

Kela maksaa työttömyysetuutta, jos henkilö ei kuulu työttömyyskassaan. Kelan tarjoamiin työttömyysetuuksiin kuuluvat peruspäiväraha sekä työmarkkinatuki. On hyvä huomioida, että jos kuuluu työttömyyskassaan, niin kassasta saa ansiosidonnaista ansiopäivärahaa.

Peruspäiväraha: Peruspäivärahaa, jota voi saada, jos on työttömäksi jäädessään ollut jo työelämässä ja täyttää työssäoloehdon. Peruspäivärahaa maksetaan 5 arkipäivältä ja arkipyhiltä.

Työmarkkinatuki: Tarkoitettu niille, jotka tulevat ensi kertaa työmarkkinoille, eikä työssäoloehto ole täyttynyt tai perus- tai ansiopäiväraha aika on täyttynyt.

TE-palvelut: TE-toimistot tarjoavat kattavan valikoiman erilaisia työnhakua ja työllistymistä sekä yritystoimintaa tukevia palveluja. <https://toimistot.te-palvelut.fi/>

Tietoa työttömyysajan tuista:

- <https://www.kela.fi/tyottomat>

Muut

Muita nuorten mahdollisesti käyttämiä Kelan etuuksia ovat esimerkiksi koulumatkatuki, sotilasavustus sekä vammaistuki. Näistä löytyy lisätietoa Kelan sivuilta.

Tietoa kaikista Kelan etuuksista:

- <https://www.kela.fi/kelan-etuudet>

Tehtävä: Tutustukaa etuuksiin

Tutustukaa nuorten kanssa yhdessä erilaisiin etuuksiin ja kokeilkaa laskureita Kelan sivuilla. Voitte esimerkiksi laskea, että paljonko nuori saisi asumistukea, jos vuokra olisi 300, 500 tai 800 euroa.

Tehtävä: lainalaskuri

Tutkailkaa nuorten kanssa Takuusäätiön lainalaskuria. Sen avulla voidaan tutkia esimerkiksi, millaiseen lainaan olisi varaa. Pohtikaa, miten lainan ottaminen vaikuttaisi omaan talouteen.

Takuusäätiön lainalaskuri:

- <https://www.takuusaatio.fi/hallitserahojasi/harkitsetko-lainan-ottamista/lainalaskuri/>

Lainat

Pikavippien lisäksi muutkin lainat saattavat mietityttää nuoria. Yleisimpiä lainoja ovat tukiosiossa esitelty opintolaina sekä asunnon ostoon otettava asuntolaina. Asuntolainaa ei saa, jos tilanne ei ole tarpeeksi vakaa lainan maksamiseen. Usein lainoissa on sekä pankin oma marginaalikorko, että viitekorko. Viitekorko määräytyy rahamarkkinoiden laajempien suuntausten mukaan, kun taas marginaalikorko määräytyy jokaisen lainan ja hakijan kohdalla erikseen. Yleisin viitekorko on Euribor, joka on euroalueen yhteinen viitekorko. Näiden korkojen lisäksi lainoihin tulee ylimääräisiä kuluja esimerkiksi avaus- ja palvelumaksuista.

Lainojen korot olivat pitkään matalat, mutta alkoivat nousta taas vuonna 2022, joka on asettanut useat asunnon omistajat tai muut isompien lainojen ottajat tukalaan asemaan. Onkin hyvä varautua siihen, että lainojen kustannukset saattavat nousta yllättäen, jos siihen ei ole ostanut erillistä korkokattoa. Lainoihin kannattaa tutustua tarkemmin pankkien sivuilla. Yleensä pankeille voi myös laittaa kysymyksiä, jos jokin asia mietityttää.

On hyvä muistaa, että myös osamaksut ovat tietynlaisia lainoja ja osassa niistäkin joutuu maksamaan korkoa. Osamaksut ovat yleinen maksumuoto esimerkiksi uutta puhelinta tai muuta elektroniikkaa ostaessa. Ajatus siitä, että ei tarvitse heti satoja euroja uuden puhelimen ostamiseen madaltaa kynnystä tehdä ostopäätös. Tärkeää on kuitenkin muistaa, että koko summa on maksettava ennemmin tai myöhemmin.

Lisää lainoista:

Takuusäätiö:

- <https://www.takuusaatio.fi/hallitserahojasi/harkitsetko-lainan-ottamista/>

Fiksukuluttaja:

- <https://fiksukuluttaja.fi/lainaa/lainatyypit/>

Työnteko

Nuori on juuri saanut työpaikan, hieno juttu! Mitä työntekoon liittyen on hyvä tietää?

Työsopimus

Työsopimuksen solmiminen työnantajan kanssa on ensimmäinen askel työelämään. Työsopimuksessa työntekijä sitoutuu suorittamaan tiettyjä tehtäviä vastineeksi palkasta. On tärkeää, että työsopimuksesta käy ilmi ainakin työtehtävät, palkka ja maksupäivä, työsuhteen kesto (onko se määräaikainen vai vakituinen), työpaikka, koeaika, irtisanomisaika ja sovellettava työehtosopimus. Lisäksi sopimuksessa määritellään työaika. On huomiotava, että jos viikoittaiset työtunnit vaihtelevat nollasta tiettyyn tuntimäärään, voi olla viikkoja, jolloin ei ole lainkaan työtä tarjolla. Erityisesti kesätöissä nämä vaihtelut ovat yleisiä, ja syy määräaikaisuuteen tulee ilmoittaa työsopimuksessa.

Työehtosopimus

Työehtosopimus eli TES on alan vähimmäisehtoja koskeva sopimus, josta työnantajaliitot ja työntekijäliitot neuvottelevat. Työehdoilla tarkoitetaan esimerkiksi palkkoihin, työaikoihin ja lomiin liittyviä sopimuksia. Suomessa työlainsäädännössä ei määritellä yhtä paljon etuja ja oikeuksia työntekijälle kuin työehtosopimuksessa eli TES:issä. Työehtosopimus siis takaa paremmat työolot työntekijöille kuin pelkkä laki.

Työnantajan ja työntekijän oikeudet

Työnantajalla ja työntekijällä on erilaisia oikeuksia. Työnantaja voi antaa työntekijälle työtehtäviä, pyytää raportteja tai määrätä mahdollisesta työasusta. Työntekijän tulee noudattaa työnantajan antamia ohjeita ja määräyksiä, elleivät ne selvästi riko työsopimuksen ehtoja tai ole lainvastaisia. On kuitenkin tärkeää huomata, että työnantajalla ei ole oikeutta muuttaa työtehtävien sisältöä mielivaltaisesti. Esimerkiksi työntekijää ei voi määrätä työskentelemään muualla kuin sovitussa työpisteessä tai muuttaa tehtävää erilaiseksi kuin mitä työsopimuksessa on sovittu. Työntekijällä on oikeus syrjimättömään kohteluun, ammatilliseen järjestäytymiseen, terveelliseen ja turvalliseen työympäristöön sekä laissa määrättyihin perhevapaisiin.

Palkka ja verotus

Astuessaan työelämään nuoret alkavat myös saamaan palkkaa ja siihen liittyvästä verotuksesta saa ja pitääkin puhua.

Ensinnäkin jokaisella palkkaa saavalla on oikeus palkkalaskelmaan, josta näkyy tarkemmin, paljonko palkkaa maksetaan ja miten se on laskettu. Työtunnit kannattaa kirjata ylös, jotta voit tarkistaa, onko palkka maksettu oikein.

Palkkaa voidaan maksaa urakkapalkkana, kiinteänä kuukausipalkkana tai tuntipalkkana.

- Urakkapalkka on kiinteä summa, joka maksetaan, kun sovittu homma on tehty.
- Kuukausipalkka on kiinteä summa, joka maksetaan joka kuukausi niin kauan, kun sopimus on voimassa.
- Tuntipalkassa palkka perustuu tuntimääriin, jotka on tehty kuukauden aikana.

Verokortti ei ole välttämättä nuorelle selvä asia ja välillä voi olla vaikeaa muistaa, että palkasta vähennetään aina vero. Kaikki yli 15-vuotiaat saavat automaattisesti verokortin, joka kertoo ennakonpidätysprosentin, tulorajan ja lisäprosentin, jota käytetään,

jos tuloraja ylittyy. Ennakonpidätys- eli veroprosentti on veron määrää, jonka työnantaja vähentää palkasta. Tuloraja on arvio vuoden aikana tienattavasta palkasta. Nuoren verokortissa on tulorajana 10 000 euroa ja veroprosentti on 0 %. Jos se on liian vähän, pitää verokorttia muuttaa kirjautumalla OmaVero-palveluun. Työntekijänä nuoren tulee seurata omien tulojensa kertymistä ja huolehtia tulorajan riittävydestä. Lisäprosenttia käytetään vain tulorajan ylittävälle palkoille. Jos työntekijä ei toimita/näytä verokorttia työnantajalle, palkasta menee veroa 60 %.

Tavallisten palkkatulojen lisäksi veroja maksetaan myös muunlaisista tuloista:

- Bloggaamisesta saadut korvaukset ovat aina verotettavaa tuloa. Myös tavaran saatavat korvaukset ovat ansiotuloa ja niiden arvo tulee ilmoittaa verotuksessa.
- E-urheilusta saadut palkat, palkkiot ja muut palkinnot tai hyvitykset ovat verotettavaa tuloa.
- Satunnaisestakin vuokraustoiminnasta (esim. Airbnb) saatu tulo on veronalaista pääomatuloa.
- Sijoittamisesta (osakkeet, rahastot, kiinteistöt) saadut myyntivoitot ovat veronalaista pääomatuloa.
- Kirpputorilla voi myydä verovapaasti oman perheen käytössä olleita tavanomaisia tavaroita yhteensä enintään 5 000 euroa vuodessa. Yli 5 000 euron myyntivoitoista pitää maksaa veroa. Esimerkiksi autot tai muut kulkuneuvot eivät kuulu tähän ja niistä täytyy maksaa myyntivoitosta veroa, jos myyntihinnat ylittävät 1 000 euroa.

Lisätietoa:

Verokampus:

- <https://www.verokampus.fi/>

Verohallinto:

- <https://www.vero.fi/henkiloasiakkaat/>

Tehtävä: Pohdintaa veroista

- Mitä kaikkea verovaroilla rahoitetaan?
<https://www.verokampus.fi/nakokulma/veroeuron-tarina/>
- Mihin verorahat tulisi käyttää?
- Mille Suomi näyttäisi, jos verotusta ei olisi?

Säästäminen ja sijoittaminen

Säästäminen

Säästäminen on hyvä tapa ehkäistä yllättävistä menoista aiheutuvia ongelmia. Nuorena ja pienituloisena on kuitenkin usein hankalaa saada mitään säästöön, kun raha tuntuu muutenkin olevan jatkuvasti tiukilla. Säästämisessä ei kuitenkaan aina tarvitse olla kyse monen sadan euron säästöistä kuukaudessa, vaan se voi lähteä hyvin pienestäkin summasta. Tällöin rahaa säästyy vähitellen ja siihen saa rutiinin.

Nuoren kannattaakin aloittaa säästäminen omia kulutustottumuksiaan tarkastelemalla. Säästämistä pohtivaa nuorta voi opastaa pohtimaan esimerkiksi onko kuukauden menoissa jotain ylimääräistä, mistä voisi luopua. Useat suoratoistopalvelut ja kahviloiden erikoiskahvit saattavat haukata ison loven budjettiin ihan huomaamatta. Monella on kuukausittaisia kuluja, joihin menee enemmän rahaa kuin olisi tarve. Säästämisen voi

aloittaa siis näistä. On kuitenkin tärkeää muistaa, että jokaisella on oikeus nauttia elämästä ja, jos erikoiskahvin ostaminen tekee onnelliseksi, voi miettiä onko se oikea kohde säästää. Hyvinvointia ei siis kannata unohtaa, vaikka säästäminen olisi tavoitteena. Tämän lisäksi on hyvä huomioida, että jossain tilanteissa kaikki tulot menevät välttämättömiin kuluihin ja säästäminen ei ole realistista sillä hetkellä. Budjetoinnista löytyi tietoa sivulta 16.

Tapoja säästää on monia. Perinteisin tapa on laittaa ylimääräinen raha säästöpossuun tai nykyään säästöttilille. Säästötilejä on erilaisia, mutta useimmiten säästötilistä puhuttaessa tarkoitetaan tiliä, johon voi siirtää vapaasti eri kokoisia summia säästöön. Jos nuori haaveilee asunnon ostosta tulevaisuudessa, niin rahaa voi säästää myös Asp-tilille. Tilin voi avata 15-39-vuotias ja se on tarkoitettu ensiasunnon ostoon. Eri tileistä kannattaa lukea tai kysyä omasta pankista. Ylimääräisen rahan voi myös sijoittaa.

Tehtävä: säästösuunnitelma

Tehkää nuorten kanssa jokaiselle oma säästösuunnitelma. Voitte käyttää apuna Takuusäätiön säästölaskuria:

- <https://www.takuusaatio.fi/hallitserahojasi/saasta-tulevaan/saastolaskuri/>

Säästämisen aloittaminen on usein helpompaa, kun mielessä on jokin konkreettinen tavoite tai unelma. Ennen säästösuunnitelman tekoa voitte siis pohtia ja keskustella, mitä varten kukin haluaisi säästää. Millainen on aikataulu haaveen toteuttamiselle? Paljonko esimerkiksi kuukaudessa tai vuodessa pitäisi saada säästöön?

Sijoittaminen

Nuoret ovat yhä enemmän kiinnostuneita sijoittamisesta. Sijoittaminen mielletään usein monimutkaiseksi, mutta tätä stigmaa on pyritty poistamaan viimeisten vuosien aikana. Sijoittamisen aloittaminen ei vaadi suurta omaisuutta tai tuloja, joka on tärkeä tieto myös sijoittamisen aloittamisesta kiinnostuneelle nuorelle. On tärkeää tietää, että se on mahdollista myös pienemmällä summalla. Sijoittamisessa pääsee siis alkuun pieninkin askelin.

Sijoittamiseen liittyy aina riski. Tämän takia on hyvä muistaa, että sijoituksiin kannattaa laittaa vain rahaa, jonka pystyy menettämään. Ei siis ole järkevää kannustaa sijoittamaan viimeisiä rahojaan. Yleensä suositellaankin säästämään pieni puskuri yllättäviä menoja varten ennen sijoittamisen aloittamista. Sijoituksen riskin tasoa voi säädellä sijoituskohteen valinnalla sekä hajauttamisella. Hajauttamisella viitataan esimerkiksi maantieteelliseen tai ajalliseen hajauttamiseen. Maantieteellinen hajauttaminen tarkoittaa sitä, että sijoitetaan useamman eri maan tai maanosan kohteisiin ja ajallinen sitä, että rahaa laitetaan sijoituksiin pidemmällä aikavälillä, esimerkiksi joka kuukausi pieni summa.

Sijoitustapoja on erilaisia, mutta rahastosäästäminen sopii erityisen hyvin pienemmän budjetin sijoittajalle. Rahastosäästäminen on rahastoihin sijoittamista ja sijoitettavan summan voi valita itse. Kannattaa kuitenkin huomioida, että eri rahastot ovat eriarvoisia ja samoin niiden kulut. Pieniä summia ei kannata sijoittaa liian isokuluiisiin kohteisiin, sillä silloin on vaarana, että kulut ovat tuottoja isommat.

Sijoittaa voi myös suoraan osakkeisiin. Osakkeet ovat rahastoja riskialttiimpia sijoituskohteita, sillä rahasto koostuu jo valmiiksi useammasta eri kohteesta eli riskiä on hajautettu jo valmiiksi. Osakesijoittamisessa ostetaan suoraan yhden yrityksen osakkeita. Riskiä voidaan kuitenkin pienentää hajauttamalla sijoituksia eri osakkeisiin. Kaupankäyntikulut ovat osakekaupoissa usein suhteellisen suuret, jolloin rahaa on kannattavaa sijoittaa enemmän kerralla. Osakesijoittaminen vaatii siis enemmän rahaa jo heti alkuun, jolloin se ei ole pienituloiselle helpoin ensimmäinen sijoituskohde.

Rahastoihin ja osakkeisiin sijoittamisen lisäksi voi sijoittaa myös esimerkiksi asuntoihin. Asuntosijoittaminen vaatii yleensä enemmän rahaa sekä aikaa. Nuoria voi kuitenkin kannustaa tutustumaan aiheeseen, jos se tuntuu heistä kiinnostavalta. Nuoria saattaa myös kiinnostaa viime vuosina paljon esillä olleet kryptovaluutat kuten Bitcoinit. Myös näihin voi tutustua halutessaan tarkemmin. Tärkeää on, että jokainen nuori on tietoinen mahdollisuuksistaan taustastaan huolimatta.

Sijoittamisesta löytyy paljon lisätietoa niin podcastien, blogien kuin sijoituskoulujenkin muodossa. Ottakaa siis rohkeasti sijoittaminen puheeksi nuorten kanssa, jakakaa heille tietoa ja kannustakaa nuoria hakemaan myös itse lisää tietoa.

ON HYVÄ
MUISTAA, ETTÄ
SIJOITUKSIIN
KANNATTAA LAITTA
VAIN RAHAA,
JONKA PYSTYY
MENETTÄMÄÄN.

Lisätietoa:**TAT:**

- <https://tat.fi/miten-aloittaa-sijoittaminen/>

Pörssisäätiö:

- <https://www.porssisaatio.fi/blog/2017/12/10/nain-aloitat-osakesijoittamisen-eli-nyrkkisaantoja-aloittelijalle/>

Finanssialalle:

- <https://www.finanssialalle.fi/opintomateriaalit/finanssialan-perusteet/saastaminen-ja-sijoittaminen.html>

Podcasteja:

Puhu rahasta, Mimmit sijoittaa, Rahapodi, Rahajunnut

Tehtävä: Kokeillaan sijoittamista!

Tehtävän ideana on kokeilla sijoittamista leikkimielisesti. Tarkoituksena on antaa nuorille kuvitteellisesti tietty määrä rahaa, jonka he saavat sijoittaa haluamallaan tavalla osakkeisiin tai rahastoihin. Osakkeita ja rahastoja sekä niiden kurssuja voi tutkia esimerkiksi Nordnetin sivuilta. Sijoituspäätösten jälkeen kehitystä voidaan seurata esimerkiksi viikko, kuukausi tai 3 kuukautta. Miltä sijoitukset näyttäisivät tietyn ajan jälkeen? Olisivatko nuoret tienanneet vai menettäneet rahaa?

Tehtävä vaatii pitkäjänteisyyttä ja ohjaajalta hieman enemmän perehtyneisyyttä. Tehtävää voidaan tarvittaessa helpottaa niin, että valitaan suoraan jokin nuoria kiinnostava osake, johon kuvitteellisesti sijoitetaan ja osakkeen kehitystä seurataan. Mielenkiintoisia suomalaisia osakkeita voisi olla lähes kaikkien tuntemat Marimekko, Finnair tai Rovio.

Mistä saa apua rahaan ja talouteen liittyvissä kysymyksissä?

Takuusäätiö

- Tarjoaa runsaasti tietoa ja apua talousvaikeuksiin. Tarjolla myös maksuton matalankynnykset chat-neuvonta: www.takuusaatio.fi/

Oikeusaputoimisto

- Maksutonta talous- ja velkaneuvontaa (myös chat tarjolla): https://oikeus.fi/oikeusapu/fi/index/talous_ja_velkaneuvonta.html
- Tarjoaa myös talousneuvola -palvelua, mihin pääsee keskustelemaan arjen raha-asioista ilman ajanvarausta: https://oikeus.fi/talousjavelkaneuvonta/fi/index/apuatalousvaikeuksiin_1/otayhteytta/talousneuvola.html

Asiakastieto

- Tarjoaa tietoa luottotiedoista, maksuhäiriöistä sekä omien luottotietojen suojaamisesta identiteettivarkauksia vastaan: www.asiakastieto.fi/omatieto

Kela

- Kelan etuuksista enemmän siihen keskittyvässä osiossa

Seurakuntien diakoniatyö

- Tarjoaa tukea ja keskusteluapua talousvaikeuksiin sekä ruoka-apua: <https://evl.fi/plus/seurakuntaelama/diakonia/taloudellinen-avustaminen>

Ruoka-apu

- Sivustolta löytyy koottuna tietoa eri ruoka-apujakeluista ja -tapahtumista: <https://ruoka-apu.fi/>

Asianajajapäivystys

- Tarjoaa maksutonta oikeudellista neuvontaa: <https://asianajajaliitto.fi/asianajopalvelut/mista-loydan-asianajajan/maksuton-asianajajapaivystys/>

FINE – vakuutus- ja rahoitusneuvonta

- Tarjoaa neuvontaa vakuutus-, pankki- ja rahoitusasioista (myös chat). Voit saada neuvontaa esimerkiksi siinä tapauksessa, että vakuutus päätös on ollut kielteinen ja haluat selvyyttä asiaan: <https://www.fine.fi/tietoa-finesta/yhteystiedot.html>

MLL – NuortenNetti

- Tarjoaa yleisesti keskusteluapua ja tukea lapsille ja nuorille. Ei siis tarjoa apua suoraan talousasioihin, mutta puhelin ja chat tarjoaa luotettavaa tukea mihin tahansa mieltä mietityttävään asiaan: <https://www.nuortennetti.fi/apua-ja-tukea/lasten-ja-nuorten-puhelin/>

Sekasin-chat

- Tarjoaa yleistä matalan kynnyksen keskusteluapua 12-29 -vuotiaille: <https://sekasin247.fi/>

Ohjaamot

- Nuorten Ohjaamojen työntekijät ympäri Suomen voivat auttaa selvittämään rahatilannetta ja mitä sille voisi tehdä: www.ohjaamot.fi

Luotettava aikuinen

- Olisi tärkeää, että jokaisella nuorella olisi luotettava aikuinen, jonka puoleen kääntyä talousvaikeuksissa. Jollekin nuorelle sinä saatat olla se henkilö. Mahtavaa siis, jos pystyt antamaan nuorelle tukea ja ohjaamaan nuoren hakemaan apua oikeasta paikasta!

Sanasto:

0-tuntisopimus: työsopimus, jossa minimityötuntien määräksi on sovittu nolla tuntia. Viikkotunneiksi saattaa olla määritelty esimerkiksi 0–40 tuntia.

Alv: Alv eli arvonlisävero. Alv on kulutusvero, jota maksetaan lähes kaikista tavaroista ja palveluista. Esim. Kaupassa maitoon on lisätty sen myyntihintaan arvonlisävero, joka nostaa maidon hintaa. Maksetut arvonlisäverot päätyvät valtiolle.

Ansiotulo: Ansiotuloa ovat muun muassa palkkatulo, eläketulo ja veronalaiset sosiaali-etuudet, esimerkiksi työttömyys- ja vanhempainpäivärahat.

Arvopaperi: Yleistermi, jolla viitataan esimerkiksi osakkeisiin.

Asp-tili: asuntosäästöpalkkio. Asp-tili 15-39-vuotiaille, johon voi säästää rahaa ensiasuntoa varten. Säästettyäsi vähintään 10% ostamasi talon summasta, valtio takaa loppusummaa varten lainan.

Asumistuki: Asumistukea voidaan myöntää yhdelle ruokakunnalle, jos omat tulot eivät riitä kattamaan välttämättömiä asumisen menoja.

Asuntolaina: Asunnon ostamista varten otettava laina.

BKT: Bruttokansantuote eli kaikkien maassa tuotettujen tavaroiden ja palveluiden arvo yhden vuoden aikana.

Bruttopalkka: Palkka mistä ei ole tehty mitään vähennyksiä.

Budjetti: Arvio / suunnitelma omista tuloista ja menoista.

Debit-kortti: Pankkikortti, jolla maksaessa summa veloitetaan suoraan tililtä.

Deflaatio: Inflaation vastakohta, yleisen hintatason lasku. Deflaatiota pidetään yleensä huonona asiana, sillä se viittaa siihen, että talous on taantumassa.

Euribor: Lyhenne sanoista Euro Interbank Offered Rate. Päivittäin julkaistava, euro maiden yhteinen viitekorko, joka vaikuttaa kaikkiin lainoihin ja korkoihin.

Inflaatio: Yleisen hintatason nousu tai rahanarvon lasku. Pieni inflaatio on normaalia.

Kiinteä korko: Korko, joka pysyy samana koko lainan maksun ajan.

Korko: Lainasta maksettava lisäsumma, joka määräytyy sen mukaan, millaista korkoa käytetään.

Kotivakuutus: Vakuutus kodin vahinkojen varalle. Korvaa esimerkiksi isot vahingot vesivahinkojen, tulipalojen tai varkaustapausten kohdalla ja tuo suojaa omille tavaroille särkymistapauksissa

Kunnallisvero: Tulovero, joka peritään ansiotuloista. Veron suuruus vaihtelee kunnittain ja sitä maksetaan oman kotikunnan mukaan. Päätöksen veroprosentista tekee kunnanvaltuusto vuosittain.

Kuukausipalkka: kiinteä summa, joka maksetaan joka kuukausi niin kauan, kun sopimus on voimassa.

Käyttötili: Pankissa oleva tili, jonka rahat ovat helposti koko ajan omistajansa käytössä.

Laina: Voi olla esine- tai rahalainaa. Rahalaina on sama asia kuin velka tai luotto.

Lainalaskuri: Tämän avulla voidaan laskea lainan määrä sekä sen korot ja maksuajan.

Lasku: Dokumentti, joka kertoo ostetun tuotteen tai palvelun tiedot sekä siitä maksettavan summan. Laskusta löytyy myös eräpäivä, johon mennessä sen tulee olla maksettu.

Liikennevakuutus: Pakollinen vakuutus, jos hankkii ajoneuvon – mopon, moottoripyörän tai auton.

Lisäveroprosentti: Otetaan käyttöön, jos tulot ylittävät verokortissa merkityn tulorajan.

Luottokortti (Credit): Luottokortilla maksettaessa maksat luotolla, eli rahoja ei veloiteta heti, vaan ne peritään myöhemmin laskulla. Jos laskua ei maksa kokonaan, niin siihen voidaan lisätä korkoa.

Maksuhäiriömerkintä: Merkintä, joka kirjataan luottotietorekisteriin, jos velan jättää kokonaan maksamatta. Merkinnän tarkoituksena on pysäyttää lisävelkaantumisen.

Maksukyky: Kyky selviytyä olemassa olevista veloista.

Maksumuistutus: Tämä lähetetään, jos laskua ei maksa eräpäivään mennessä. Se on tapa muistuttaa siitä, että maksua ei ole saapunut. Jos maksu on myöhässä yli 14 päivää, saattaa maksumuistutuksesta tulla jotain lisäkuluja.

Maksuvaatimus: Perintätoimiston tai muun perivän tahon lähettämä perintäkirje, joka lähetetään, mikäli laskua ei ole maksettu muistutuksesta huolimatta.

Nettopalkka: Palkka mistä on otettu vähennykset. Tämä summa maksetaan lopulta tilille.

Opintolaina: Valtion takaama laina opiskelijoille, joka pitää maksaa takaisin.

Opintotuki: Opiskelijoille myönnettävä kelan tuki

Osake: osuus osakeyhtiössä. Omistaessasi osakkeita olet oikeutettu päätöksentekoon yhtiökokouksessa, sekä saat osinkoja.

Osamaksu: Maksutapa, jossa tuotteen tai palvelun hinta maksetaan myyjälle ennalta sovitussa erissä. Osamaksu on käytännössä laina, josta maksetaan usein myös korkoa.

Palkka: Voidaan maksaa tuntipalkkana tai kiinteänä korvauksena tehdystä työstä.

Palkkakuitti/palkkalaskelma: Kertoo bruttopalkan (palkka ennen vähennyksiä) määrän, sekä nettopalkan määrään, eli se summa joka lopulta vähennysten jälkeen maksetaan tilille. Palkkakuitti tulee saada joka palkan yhteydessä, ja kannattaa aina tarkastaa.

Perintä: Toimia, joiden avulla henkilö yritetään saada maksamaan erääntynyt velka vapaaehtoisesti.

Pikavippi: Nopeita ja vakuudettomia kulutusluottoja. Summaltaan yleensä pieniä ja takaisinmaksuajat ovat lyhyitä. Pikavippien kulut ja korot kasvavat nopeasti suuriksi ja ne aiheuttavat helposti ylivelkaantumista

(Taloudellinen) Puskuri: Viitataan säästettyyn summaan, jonka voi yllättävän menon sattuessa ottaa heti käyttöön. Puskurin säästämistä suositellaan yllättävien menojen varalle.

Pääomatulo: Viitataan esimerkiksi sijoittamisesta saatuihin tuloihin.

Pörssi: Viitataan yleensä arvopaperipörssiin, jossa käydään kauppaa pörssiyhtiöiden osakkeilla.

Rahasto: Erilaisista arvopapereista kuten osakkeista koostuva sijoitustuote, johon voi sijoittaa. Sijoittaessasi rahastoon ostat siitä pienen osuuden.

Sijoittaminen: Sijoittaminen tarkoittaa osakkeiden tai muiden sijoituskohteiden ostoa, omistamista ja myymistä tarkoituksena tehdä tuottoa.

Säästämisaste: Tarkoittaa säästämiseen jäävää osuutta tuloista.

Säästötili: Pankissa oleva tili, joka on tarkoitettu säästämiseen. Säästetty summa kerää korkoa tilillä.

Takuuvuokra/Vuokravakuus: Vuokranantajan vaatima taloudellinen vakuus, jolla voidaan tarvittaessa korvata vuokralaisen asunnolle aiheuttamia vahinkoja. Takuuvuokra maksetaan yleensä ennen muuttoa ja suuruudeltaan se on usein yhden tai kahden kuukauden vuokraa vastaava summa.

TES: Työehtosopimus. Sopimuksessa määritellään alakohtaiset työehdot kuten palkat, työajat ja lomat.

Toimeentulotuki: Kelan tarjoama tuki, joka myönnetään niille, kenen rahat eivät riitä maksamaan välttämättömiä jokapäiväisiä menoja.

Tulovero: Tuloista perittävä vero.

Tuntipalkka: Tuntipalkassa palkka perustuu tuntimääriin, jotka on tehty kuukauden aikana.

Työsopimus: Kirjallinen tai sanallinen sopimus työnantajan ja työntekijän välillä. Sisältää työnkuvan sekä korvauksen tehdystä työstä. Suojelee sekä työntekijää että työnantajaa.

Työttömyyskorvaus: Rahallinen tuki, jota saa, jos joutuu työttömäksi.

Ulosotto: Velan oikeudellista perintää. Velka menee ulosottoon, kun sitä ei ole maksettu lukuisista muistutuksista ja vaatimuksista huolimatta.

Urakkapalkka: kiinteä summa, joka maksetaan, kun sovittu homma on tehty.

Vakuutuksen omavastuu: Vakuutusehdoissa määritelty summa, jonka joutuu maksamaan ennen kuin vakuutus antaa rahallista korvausta. Esimerkiksi kotivakuutuksessa omavastuu on usein 100–150 euroa vahinkoa kohti.

Vakuutus: Maksullinen Sopimus, jolla voidaan turvata äkillisiä tilanteita ja niistä aiheutuvia kustannuksia.

Velka: Velallisen velvoite velkojalle. Esimerkiksi lainattu raha on velkaa.

Velkajärjestely: Viimesijaisin velkojen järjestelyjen keino, jota ennen tulee kokeilla muut keinot. Siihen tulee hakea ja päätöksen antaa käräjäoikeus. Velkajärjestelyssä henkilölle tehdään maksusuunnitelma, jonka avulla velka pyritään maksamaan pois.

Velkoja: Se osapuoli, jolle ollaan velkaa ja, jolle velka tulee maksaa takaisin.

Verkkopankkitunnukset: Verkkopankkitunnusten avulla voi kätevästi hoitaa laskujen maksua ja muita tilisiirtoja omalta pankkitililtä.

Verokortin tuloraja: Omassa verokortissa näkyvä raja tuloille. Saat siis tienata vuodessa sen verran nykyisen veroprosentin puitteissa. Tulorajaa pystyy itse muuttamaan, jolloin myös veroprosentti muuttuu.

Verokortti: Asiapaperi, joka kertoo oman veroprosenttisi esimerkiksi palkkaa tai etuutta varten.

Veronpalautus: Jos olet maksanut vuoden aikana liikaa veroja, saat sen takaisin veronpalautuksena.

Veroprosentti: Veroprosentti kertoo, kuinka paljon maksat tuloistasi veroa

Verot: Pakollisia maksuja, joita maksetaan esimerkiksi palkasta ja tuotteita ostaessa. Suomi toimii hyvin pitkälti verotuksesta saatujen tuottojen varassa.

Viitekorko: Pankin oma korko.

Vuokra: Maksu esimerkiksi oikeudesta käyttää toisen omistamaa asuntoa. Vuokraa voidaan maksaa myös esimerkiksi auton tai muiden tavaroiden lainaamisesta.

1. 0-tuntisopimus

2. Alv

3. Ansiotulo

4. Arvopaperi

5. Asp-tili

6. Asumistuki

1. Asuntolaina

2. BKT

3. Bruttopalkka

4. Budjetti

5. Debit-kortti

6. Deflaatio

1. Euribor

2. Inflaatio

3. Kiinteä korko

4. Korko

5. Kotivakuutus

6. Kunnallisvero

1. Kuukausipalkka

2. Käyttötili

3. Laina

4. Lainalaskuri

5. Lasku

6. Liikennevakuutus

1. Lisäveroprosentti

2. Luottokortti (Credit)

3. Maksuhäiriömerkintä

4. Maksukyky

5. Maksumuistutus

6. Maksuvaatimus

1. Nettopalkka

2. Opintolaina

3. Opintotuki

4. Osake

5. Osamaksu

6. Palkka

1. Palkkakuitti/palkkalaskelma

2. Perintä

3. Pikavippi

4. (Taloudellinen) Puskuri

5. Pääomatulo

6. Pörssi

1. Rahasto

2. Sijoittaminen

3. Säästämisaste

4. Säästötili

5. Takuuvuokra/Vuokravakuus

6. TES

1. Toimeentulotuki
2. Tulovero
3. Tuntipalkka
4. Työsopimus
5. Työttömyyskorvaus
6. Ulosotto

1. Urakkapalkka
2. Vakuutuksen omavastuu
3. Vakuutus
4. Velka
5. Velkajärjestely
6. Velkoja

1. Verkkopankkitunnukset
2. Verokortin tuloraja
3. Verokortti
4. Veronpalautus
5. Veroprosentti
6. Verot

1. Viitekorko
2. Vuokra
3. Pääomatulo
4. Pörssi
5. Rahasto
6. Sijoittaminen

NUORTEN
AKATEMIA